

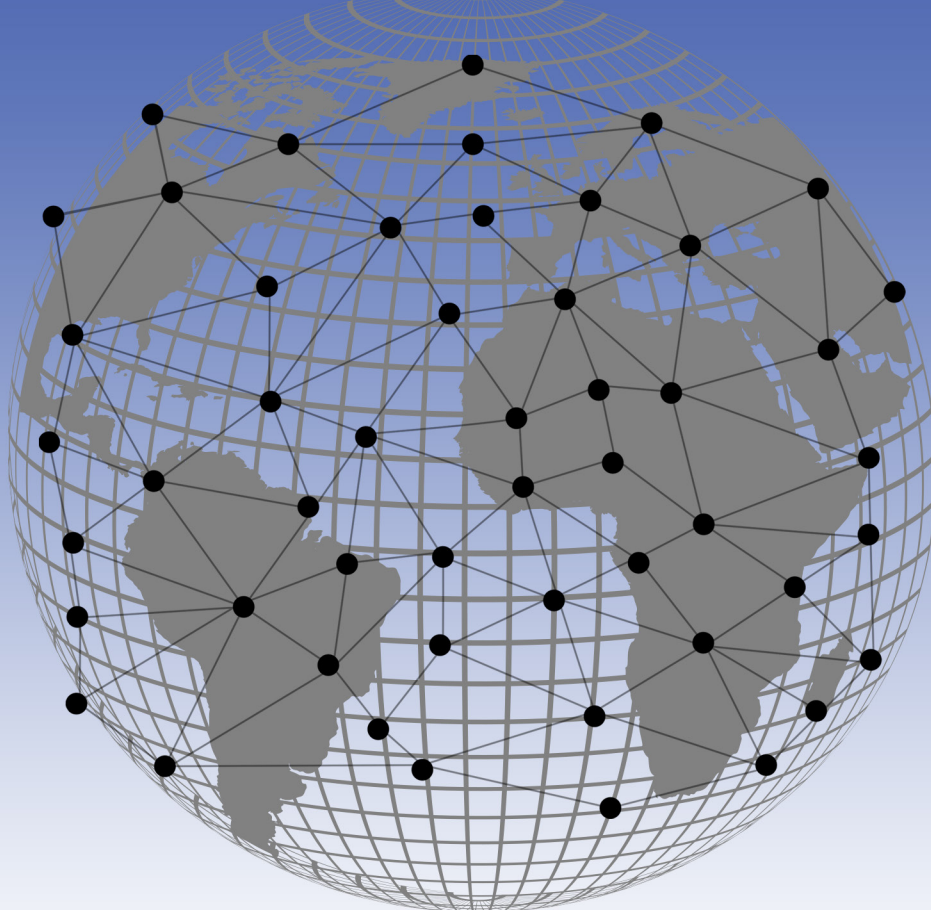

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره پنجاه و چهار)

در این شماره می‌خوانید:

- شانسی دوباره برای ایران در پی امضای یادداشت تفاهم چین با ترکمنستان برای الحاق این کشور به ابتکار کمربند و راه: تنها کریدور ابتکار کمربند و راه که از ایران عبور می‌کند در واقع از ترکمنستان وارد ایران می‌شود.
- اهداف دوگانه ترکیه برای توسعه تجارت با آسیای مرکزی: افزایش دسترسی به منابع انرژی و توسعه اتصالات ترانزیتی با این منطقه و دسترسی گسترده‌تر به بازارهای چین از این طریق
- تأکید مجدد قطر بر بخش نفت و گاز با امضای قرارداد شرکت قطر انرژی با غول پتروشیمی آمریکایی، شورون برای ساخت تاسیسات پتروشیمی
- توصیه مدیر ارشد بانک جهانی به سرمایه‌گذاری در کریدور میانی و تبدیل آذربایجان به حلقه وصل چین به اروپا

بهمن ۱۴۰۱

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره پنجاه و چهار)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: بهمن ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: تحریم‌های ضد روسی، خودروهای برقی چینی، سقف قیمت نفت، کریدور میانی، ابتکار کمربند و راه کریدور فرافغان

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۸	تحولات منطقه‌ای
۱۵	داده‌های تازه

تحولات جهانی

دهمین بسته تحریم‌های ضد روسی اتحادیه اروپا در راه است؟

اخیرا کشورهای لهستان و لیتوانی از اتحادیه اروپا درخواست کردند که به عنوان بخشی از بسته دهم تحریم‌ها علیه مسکو در پی درگیری در اوکراین، محدودیت‌هایی را بر صنعت هسته‌ای روسیه اعمال کند. اوکراین بارها از اتحادیه اروپا خواسته اعمال تحریم بر علیه شرکت انرژی هسته‌ای دولتی روسیه، روس اتم، اعمال کند، اما این اقدام توسط مجارستان و سایر اعضای اتحادیه اروپا رد شده است. شایان ذکر است که ادامه فعالیت این شرکت، برای بهره‌برداری از بسیاری از نیروگاه‌ها در اروپا ضروری است. بر اساس گزارش وضعیت صنعت هسته‌ای جهانی، از ۵۳ رآکتور در حال ساخت جهان تا اواسط سال ۲۰۲۲، ۲۰ رآکتور توسط شرکت روس اتم ساخته می‌شود که ۱۷ مورد آن در خارج از روسیه بوده است.

در بخش شرقی اتحادیه اروپا، کشورهایی مانند بلغارستان، جمهوری چک و مجارستان به منظور تأمین نیمی از برق مورد نیاز خود، به انرژی هسته‌ای روسیه برای راه‌اندازی نیروگاه‌های تولید برق وابسته هستند. در همین راستا، مجارستان دارای چهار رآکتور هسته‌ای ساخته شده توسط روسیه است و علاوه بر این، برنامه‌هایی برای ساخت دو رآکتور دیگر توسط شرکت روس اتم دارد. بر اساس گزارشات، اتحادیه اروپا به عنوان اولین گام، در حال بررسی پیشنهادی مبنی بر قرار دادن شرکت روس اتم در فهرست سیاه است که منجر به محدود کردن همکاری اتحادیه با صنعت هسته‌ای روسیه خواهد شد.

علاوه بر این، اتحادیه اروپا مجازات‌های دیگری از جمله قطع ارتباط بیشتر بانک‌های روسی از سیستم جهانی سوئیفت و ممنوعیت تعداد بیشتری از رسانه‌های این کشور را در دستور کار خود قرار داده است؛ مجازات‌های جدیدی که به قول برخی از مقامات اروپایی، از جمله نماینده دائم سوئد در اتحادیه اروپا، بر علیه روسیه سخت‌تر هستند. همچنین در بسته تحریمی دهم اتحادیه اروپا، پیشنهاد اضافه کردن الماس به فهرست ممنوعیت صادرات روسیه و همچنین گسترش ممنوعیت تجارت کالاها با کاربرد نظامی نیز قرار دارد.

رکورد صادرات خودروهای برقی چین به اروپا

بر اساس داده‌های جدید گمرکی، صادرات خودروهای الکتریکی از چین در ماه نوامبر، تقریباً سه برابر افزایش پیدا کرد که عمدتاً ناشی از انجام سفارشات از سوی اروپا بود. بر اساس این گزارش، تولیدکنندگان چینی در ماه نوامبر، خودروهای برقی به ارزش ۳,۲ میلیارد دلار را صادر کردند که بالاترین رقم در طول یک ماه است و افزایش ۱۶۵ درصدی نسبت به نوامبر سال ۲۰۲۱ را نشان می‌دهد. داده‌های ارائه شده، حاکی از این است که مقصد ۷۰ درصد از سفارشات اروپا، به ویژه بلژیک و انگلیس بوده است. بر همین اساس، صادرات خودروهای سواری برقی، بیش از نیمی از کل صادرات خودروی چین در ماه نوامبر و

اکتبر را به خود اختصاص داده و ارزش محموله‌های نوامبر، به رکورد ۶ میلیارد دلار رسیده است.

تحلیلگران معتقدند که افزایش صادرات خودروهای برقی ساخت چین در حالی رخ می‌دهد که خودروسازان غربی به دلیل محدودیت ظرفیت تولید در داخل، تولید را از بازارهای داخلی خود به چین منتقل می‌کنند. شرکت تسلا مستقر در ایالات متحده در ماه نوامبر، بیش از ۳۷ هزار خودرو از چین صادر کرد؛ در حالی که این رقم در ماه مارس، تنها ۶۰ دستگاه بود.

بر اساس مطالعه شرکت مشاوره پرایس واترهاوس کوپرز، تا سال ۲۰۲۵، حداکثر ۸۰۰ هزار خودروی ساخت چین در اروپا به فروش خواهد رسید که عمده آنها برقی هستند. تحلیلگران PWC پیش‌بینی می‌کنند که این تغییر در پی دو عامل ایجاد می‌شود: ۱- برندهای چینی سهم بازار خود را افزایش می‌دهند؛ ۲- خودروسازان غربی تولید خودروهای برقی خود در چین را افزایش می‌دهند.

در حالی که تولیدکنندگان چینی خودروهای الکتریکی بیشتری را در اروپا می‌فروشند، تولیدکنندگان اروپایی و آمریکایی به طور فزاینده‌ای تولید خودروهای الکتریکی خود را به چین منتقل می‌کنند.

به طور کلی، چین طی ژانویه تا اکتبر ۲۰۲۲، حدود ۸۵۲ هزار خودروی الکتریکی صادر کرد. برندهای چینی در نیمه اول سال، ۵,۲ درصد از بازار خودروهای برقی اروپای غربی را به خود اختصاص دادند؛ در حالی که این رقم در مدت مشابه سال ۲۰۲۱، ۳,۸ درصد بود.

تغییر بازارهای صادرات نفت روسیه پس از تعیین سقف قیمت

بر اساس گزارش‌های اخیر رسانه‌های روسی، کشورهای هند و چین پس از اعمال سقف قیمت برای نفت روسیه، خرید نفت از روسیه را افزایش داده‌اند. اتحادیه اروپا، کشورهای گروه ۷ و استرالیا در اواخر سال گذشته سقف قیمتی برای نفت روسیه وضع کردند و اتحادیه اروپا صادرات نفت خام روسیه را از طریق دریا نیز تحریم کرد.

بر اساس این گزارش‌ها در ماه نوامبر، خرید نفت خام Arco و Arco/Novy Port روسیه از سوی هند، به رکورد ۶,۶۷ میلیون بشکه رسید. تا پیش از تحریم‌های غرب علیه انرژی روسیه، نفت قطب شمال معمولاً به کشورهای اروپایی عرضه می‌شد اما در حال حاضر به سمت شرق از جمله هند روانه می‌شود. در همین راستا، ۴,۱ میلیون بشکه دیگر از این گریدهای خام در ماه دسامبر به همراه یک محموله ۹۰۰ هزار بشکه ای نفت خام Varandey، از سوی هند خریداری شد.

بر اساس گفته‌های برخی کارشناسان، تولید ناخالص محصولات حاصل از فرآوری گریدهای نفت خام روسیه در قطب شمال بیش از ۱۰ دلار در هر بشکه بیشتر از نفت آمریکا و با کیفیت مشابه است. بر اساس نظر تحلیلگران، در کنار تخفیف‌های شدیدی که فروشندگان برای محموله‌های روسیه ارائه می‌دهند،

این امر باعث ایجاد جذابیت فزاینده نفت روسیه برای خریداران می شود.

تا پیش از بحران اوکراین، کشور هند، دومین مصرف کننده بزرگ نفت در آسیا، خریدار حاشیه ای و کوچک نفت خام روسیه به شمار می رفت؛ اما پس از آن که خریداران غربی به دلیل تحریم ها، از خرید انرژی روسیه انصراف دادند، وضعیت تغییر کرد و در نوامبر سال گذشته، روسیه به بزرگترین تامین کننده نفت هند تبدیل شد. داده ها همچنین نشان می دهد که حداقل سه کشتی بارگیری شده با حدود ۲,۵۸ میلیون بشکه نفت خام قطب شمال در حال حاضر از بندر مورمانسک روسیه به سمت چین در حرکت است. پکن مانند دهلی نو به تحریم های غرب علیه نفت روسیه نپیوسته، بلکه حتی خرید نفت خام روسیه را در ژانویه تا نوامبر سال گذشته ۱۰,۲ درصد افزایش داده و به ۷۹,۷۸ میلیون تن رسانده است. بر اساس گزارش گمرک چین که اواخر ماه گذشته منتشر شد، روسیه در ماه نوامبر از عربستان سعودی به عنوان بزرگترین تامین کننده نفت خام چین پیشی گرفت.

در همین حال، خرید نفت اروپا از روسیه در حال کاهش است. اخیراً بلومبرگ با استناد به داده های ردیابی شناورها گزارش داد که صادرات نفت خام روسیه از طریق دریا به کشورهای اروپایی در ۲۸ روز منتهی به ۳۰ دسامبر ۲۰۲۲، به ۱۶۷ هزار بشکه در روز کاهش یافت؛ این در حالی است که این رقم در همین زمان در سال گذشته، بیش از ۱,۵ میلیون بشکه در روز بود.

اتحادیه اروپا، بزرگترین واردکننده LNG جهان

بر اساس داده های جدید، خرید گاز طبیعی مایع (LNG) توسط کشورهای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال پیش از آن، ۵۸ درصد افزایش یافت. در حال حاضر، اتحادیه اروپا به بزرگترین واردکننده این منبع سوخت در جهان تبدیل شده است. سال گذشته، واردات LNG اتحادیه اروپا به ۱۰۱ میلیون تن رسید که از چین، ژاپن و کره جنوبی پیشی گرفت.

واردات LNG اتحادیه اروپا، معادل ۱۳۷ میلیارد متر مکعب است که تنها ۳ میلیارد متر مکعب از حجم عرضه شده توسط روسیه در سال ۲۰۲۱ کمتر است. در نتیجه در این دوره اتحادیه اروپا به تنهایی، ۲۴ درصد از کل واردات LNG جهان را به خود اختصاص داده است. سهم کشورهای دیگر از جمله ژاپن، ۱۷ درصد، چین ۱۵ درصد و کره جنوبی ۱۱ درصد از واردات LNG جهان بوده است. از سوی دیگر، سهم تولید گاز روسیه از ۴۰ درصد به ۱۵ درصد کاهش یافته است.

در حال حاضر LNG حدود ۳۵ درصد از کل واردات گاز اتحادیه اروپا را تشکیل می دهد؛ این در حالی است که این رقم در سال ۲۰۲۲، ۲۰ درصد بوده است.

در سال ۲۰۲۱، گاز روسیه حدود ۴۵ درصد از واردات اتحادیه اروپا و نزدیک به ۴۰ درصد از کل مصرف این بلوک را تشکیل می داد. اما در پی حمله نظامی روسیه به اوکراین و موج تحریم های اتحادیه اروپا، عرضه

گاز روسیه به منطقه به‌طور پیوسته در حال کاهش بوده است.

انتقال گاز روسیه به اتحادیه اروپا در اوایل ژوئیه و پس از اولین اختلال در عرضه روسیه به تعدادی از کشورهای اتحادیه اروپا، به شدت وخیم تر شد که به دلیل مسائل مربوط به تعمیر و نگهداری توربین‌ها در پی تحریم‌ها بود و پس از آن، خط لوله نورد استریم در ماه سپتامبر منفجر شد و از کار افتاد.

در دسامبر، آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) هشدار داد که اگر اتحادیه اقدامات قاطع‌تری برای بهبود بهره‌وری انرژی انجام ندهد، کشورهای عضو اتحادیه اروپا با کمبود احتمالی ۲۷ میلیارد متر مکعب گاز در سال ۲۰۲۳ مواجه خواهند شد. اما به نظر می‌رسد اتحادیه اروپا در مدیریت دشوارترین بحران انرژی تاریخ خود به طور نسبی موفق عمل کرده است. البته هزینه‌های قابل توجهی نیز متحمل شده است.

چین و روسیه در پی روابط تجاری فراتر از ۲۰۰ میلیارد دلار

سفیر چین در روسیه اخیراً اعلام کرده است که دو کشور چین و روسیه، به سطوح بالایی از همکاری دست یافته‌اند و خواهان تعمیق روابط هستند. دو کشور روابط تجاری خود را به حجم بی‌سابقه‌ای افزایش داده‌اند و این احتمال وجود دارد که زودتر از موعد پیش‌بینی شده یعنی سال ۲۰۲۴، به هدف ۲۰۰ میلیارد دلار روابط تجاری دست یابند. در فوریه ۲۰۲۲، مسکو و پکن بیانیه‌ای در مورد مشارکت استراتژیک امضا کردند و در آوریل توافق کردند که تجارت دوجانبه را تا سال ۲۰۲۴ به ۲۰۰ میلیارد دلار افزایش دهند.

در بازه زمانی بین ژانویه تا نوامبر سال گذشته، حجم گردش مالی در بخش کشاورزی بین دو کشور، رشدی ۳۶ درصدی پیدا کرد و به رقم ۶ میلیارد دلار رسید. علاوه بر این، چین و روسیه تعدادی پروژه مشترک را در بخش زیرساخت‌های حمل و نقل، از جمله ساخت پل‌های راه آهن و بزرگراه بر روی رودخانه آمور در غرب دور که کشورها را از هم جدا می‌کند، به پایان رساندند.

همچنین سفیر چین خاطر نشان کرد که دو کشور روسیه و چین آماده هستند تا در اسرع وقت، سفر متقابل شهروندان را مجدداً از سر بگیرند و همکاری استراتژیک خود در بخش‌های مختلف از جمله گردشگری، آموزش، ورزش و روابط فرهنگی تعمیق بخشند. چین با راهبردی دقیق و عالمانه در حال گسترش دامنه منافع خود از جنگ اوکراین و تحکیم موقعیت خود در اقتصاد بحران زده روسیه است.

تحولات منطقه‌ای

سرمایه‌گذاری ۳۰ میلیارد دلاری امارات در کره جنوبی

سفر اخیر رییس‌جمهور کره جنوبی به امارات با تحولات مهمی در روابط اقتصادی دو کشور همراه بود. در خلال این سفر دفتر ریاست جمهوری کره جنوبی اعلام کرد، امارات متحده عربی ۳۰ میلیارد دلار در صنایع کره جنوبی سرمایه‌گذاری خواهد کرد. جزئیات طرح‌های سرمایه‌گذاری مشخص نشده است، اما

سخنگوی دولت کره جنوبی گفته است که این سرمایه‌گذاری در صنایع انرژی هسته‌ای، دفاع، هیدروژن و انرژی خورشیدی خواهد بود. افزون بر این در خلال این سفر دو کشور توافقنامه‌هایی در حوزه‌های ذیل به امضا رساندند:

- استفاده از سوخت هیدروژن در حمل و نقل شهری شهرها و تولید، انتقال و ذخیره آن
- توافق در مورد مدیریت منابع آب بین وزارت انرژی و زیرساخت و وزارت محیط زیست کره جنوبی
- توافق میان آژانس فضایی امارات متحده عربی و وزارت علوم و فناوری اطلاعات و ارتباطات کره جنوبی برای تمدید و توسعه قرارداد سال ۲۰۱۷ در مورد همکاری در اکتشاف فضا و استفاده از آن برای اهداف صلح آمیز
- توافق نامه در مورد همکاری در حمل و نقل
- توافق بین شرکت سرمایه‌گذاری مبادله و بانک توسعه کره در مورد "مشارکت سرمایه‌گذاری مستقل"
- توافق نامه در مورد همکاری مالی بین Taqa و بانک صادرات و واردات کره
- توافق نامه مشارکت استراتژیک انرژی بین دو کشور
- قرارداد در مورد همکاری ذخیره سازی نفت خام
- توافق نامه در رابطه با همکاری نظامی
- توافق نامه در مورد همکاری در راستای نیل به کربن خنثی
- توافق نامه در مورد توسعه نسل بعدی هواپیماهای باری

از منظر کره جنوبی، امارات شریکی کلیدی محسوب می‌شود، زیرا سئول بیش از ۵۰ درصد از واردات نفت خود را از خلیج فارس و بویژه از امارات تامین می‌کند. در این سفر اعلام شد که رایزنی‌های دو کشور بر چگونگی تقویت همکاری استراتژیک در چهار حوزه کلیدی متمرکز است: نیروگاه‌های هسته‌ای، انرژی، سرمایه‌گذاری و صنایع دفاعی. در این سفر هیاتی متشکل از بیش از ۱۰۰ تن از رهبران تجاری کره، علاوه بر مقامات کلیدی دولتی، رییس جمهوری این کشور را همراهی کردند.

توصیه بانک جهانی به سرمایه‌گذاری در کریدور رقیب ایران

مدیر بخش اقتصاد کلان، تجارت و سرمایه‌گذاری در منطقه اروپا و آسیای مرکزی بانک جهانی اخیراً به رسانه‌های آذربایجان گفته است که کریدور میانی هنوز فاقد برخی از زیرساخت‌ها است و برخی از بخش

ها هنوز توسعه نیافته اند، اما سرمایه گذاری در این کریدور می تواند سودآور باشد.

او گفته است که به دلیل مشکلات کریدور میانی، در گذشته بیشتر تجارت بین چین و اروپا از طریق کریدور شمالی انجام می شد که از روسیه می گذرد. اکنون با جنگ در اوکراین و تحریم روسیه، بخش قابل توجهی از این تجارت به سمت کریدور میانی که از آسیای مرکزی و قفقاز می گذرد، منتقل شده و این کریدور چین را به اروپا متصل می کند. از منظر وی موقعیت جغرافیایی آذربایجان در مسیر تجاری شرق به غرب که اروپا و چین را به هم متصل می کند، فرصت های زیادی را برای این کشور ایجاد می کند. رشد حمل و نقل و لجستیک و افزایش تقاضا برای خدمات در این حوزه می تواند به رشد اقتصادی آذربایجان کمک کند. موقعیت استراتژیک در کریدور میانه همچنین آذربایجان را قادر می سازد تا برای زنجیره های ارزش جهانی جذاب تر شود و بتواند بهتر در زنجیره های ارزش جهانی ادغام شود.

از منظر این مقام بانک جهانی، در دنیای جهانی شده، شرکت هایی پیشرو هستند که در کشورها سرمایه گذاری می کنند و از آنها به عنوان مرکز تولید برای دسترسی به بازارهای جهانی استفاده می کنند. قطعات مختلف محصولات در چندین کشور تولید و سپس با هم مونتاژ می شوند. با تغییر مسیر کریدور چین-اروپا به آذربایجان، ممکن است برخی از این سرمایه گذاران بزرگ خارجی برای استفاده از ارتباط این کشور با بازارهای جهانی، چین و اروپا، تشویق شوند که به آذربایجان بیایند. از منظر وی مزیت جغرافیایی به آذربایجان کمک می کند تا سرمایه جذب کند و بیشتر در بازار جهانی ادغام شود.

البته او تاکید کرده که کریدور میانی در حال حاضر به خوبی کار نمی کند. کریدور میانی هنوز فاقد برخی از زیرساخت ها است و برخی از بخش هایی از آن توسعه نیافته است. بنابراین، برای کاهش هزینه های استفاده از کریدور میانی برای تجارت، آذربایجان باید با کشورهای شریک اصلی مانند گرجستان و قزاقستان هماهنگ شود تا در زیرساخت های مورد نیاز برای عملیاتی کردن این کریدور سرمایه گذاری کند. آذربایجان همچنین باید با دقت برای کاهش موانع تجارت از نظر رویه ها در مرزها، به ویژه برای حمل و نقل ترانزیتی برنامه ریزی نماید. این اقدامات از منظر مدیر منطقه ای بانک جهانی در واقع بخشی از یک مدل رشد جدید مبتنی بر بخش خصوصی پویا است، زیرا برای دستیابی به آن نیاز است که آذربایجان حداقل در سه حوزه اقدامات اساسی صورت دهد. اولاً، ایجاد محیطی برای شکوفایی بخش خصوصی، به گونه ای که استانداردهای جهانی کنش در محیط رقابتی ایجاد شود. دوم ایجاد شرایط محیطی که می تواند سرمایه گذاری را جذاب کند. البته آذربایجان در زمینه جذب سرمایه گذار در بخش انرژی سابقه قوی دارد. اقدام سوم هم ادغام در بازارهای جهانی است. از منظر وی هیچ کشوری در جهان وجود ندارد که بدون ادغام در بازارهای جهانی به درآمد سرانه بالایی دست یافته باشد. برای آذربایجان به عنوان یک کشور کوچک، یک بازار داخلی کوچک با جمعیت نسبتاً محدود، دسترسی به بازارهای جهانی برای فروش در مقیاس بسیار بزرگ تر امری اساسی است. بنابراین، برای توسعه جهانی، کشورهای کوچکتر نیاز به ادغام

در بازارهای جهانی دارند که به مثابه موتور رشد آنان عمل کند.

توصیه مدیر ارشد بانک جهانی به سرمایه‌گذاری در کریدور میانی در حالی صورت می‌گیرد که ایران پتانسیل‌های بسیار بیشتری برای تبدیل شدن به حلقه وصل چین به اروپا دارد، اما به دلیل شرایط تحریم تقریباً نادیده گرفته شده است و حتی کشوری با مختصات آذربایجان بازی را از آن برده است.

راه حل آلمانی بحران انرژی عراق

اخیراً در جریان سفر نخست وزیر عراق به آلمان، تفاهم نامه‌ای میان دولت عراق و شرکت زیمنس آلمان به عنوان یکی از مهم‌ترین شرکت‌های بین‌المللی در زمینه انرژی، امضا شد که بر اساس آن، ۶۰۰۰ مگاوات به ظرفیت تولید برق عراق اضافه خواهد شد.

در قالب این تفاهم نامه، مشکلات انتقال و توزیع در سیستم برق حل خواهد شد. علاوه بر این، به ایجاد ایستگاه‌های انتقال و خطوط انتقال نیز کمک می‌شود. در واقع در پی این یادداشت تفاهم، هم ۶۰۰۰ مگاوات بر ظرفیت تولید برق عراق افزوده خواهد شد و هم توسعه سیستم برق ملی عراق در قالب یک طرح یکپارچه در دستور کار قرار خواهد گرفت که منجر به رفع مشکلات بزرگ و راهبردی در انتقال و توزیع در شبکه سراسری خواهد شد.

همچنین، این یادداشت تفاهم شامل انجام یک مطالعه یکپارچه شرکت زیمنس در عراق از جمله افزایش تولید انرژی الکتریکی از گاز طبیعی، امضای یک قرارداد بلندمدت برای حفظ و نگهداری از واحدهای عملیاتی در عراق که توسط زیمنس تأسیس شده است، اجرای پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر (انرژی خورشیدی و بادی) و ایجاد ایستگاه‌های انتقال در سرتاسر عراق، آموزش و افزایش تخصص نیروی کار شاغل در وزارت برق عراق می‌شود.

پیوستن ترکمنستان به ابتکار کمربند و راه

چین اخیراً یادداشت تفاهمی با ترکمنستان برای الحاق این کشور به ابتکار کمربند و راه امضا کرد. پس از امضای یادداشت تفاهم چین با ترکمنستان، این کشور با هر پنج کشور آسیای مرکزی توافقنامه همکاری با ابتکار یک کمربند و جاده امضا کرده است و ژئواکونومیک این منطقه را بیش از پیش مساعد گسترش این طرح کلان کرده است. از منظر چین، امضای یادداشت تفاهم با ترکمنستان یک دستاورد مهم برای هر دو کشور است، زیرا همکاری‌های اقتصادی و تجاری بین دو کشور را بیشتر گسترش می‌دهد و همکاری چین و پنج کشور آسیای مرکزی در قالب ابتکار کمربند و راه را ارتقا می‌دهد. ترکمنستان به دلیل در پیش گرفتن سیاست بی‌طرفی تمایل چندانی به مشارکت در ابتکار کمربند و راه به عنوان طرحی چین محور نداشت. اما یادداشت تفاهم اخیر نشان دهنده عدول این کشور از مواضع گذشته است.

آسیای مرکزی مهمترین نقش را در کریدورهای ابتکار کمربند و راه ایفا می‌کند. در یک سال گذشته در مجموع ۱۶۰۰۰ قطار باری چین-اروپا، ۱٫۶ میلیون کانتینر حامل کالا را جابجا کرده‌اند. این رقم نسبت به سال ۲۰۲۱ به ترتیب ۹ درصد و ۱۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. به گفته مقامات چینی، کریدور تجارت بین‌المللی خشکی-دریایی جدید موسوم به کریدور ترانس خزر (ILSTC¹) کالا را در سال ۲۰۲۲ حمل کرد که نسبت به سال قبل ۱۸٫۵ درصد افزایش داشت. پیوستن ترکمنستان به این ابتکار برای ایران نیز منافع بالقوه مهمی در بردارد. تنها کریدور ابتکار کمربند و راه که از ایران عبور می‌کند در واقع از ترکمنستان وارد ایران می‌شود. تمایل ترکمنستان به همکاری با چین در قالب این ابتکار برای ایران خبر خوبی است.

تلاش عراق برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی

اخیرا کمیته مربوط به الحاق عراق به سازمان تجارت جهانی، به ریاست وزیر بازرگانی و با عضویت نمایندگان وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نمایندگان بخش خصوصی، در تلاش است تا این کشور شرایط لازم برای الحاق عراق به این سازمان را کسب کند. در بیانیه اخیر این کمیته، بر برنامه این وزارتخانه در سال ۲۰۲۳ مبنی بر تکمیل پرونده‌های الحاق فنی از نظر کالا، خدمات و مالکیت معنوی و هماهنگی قوانین و مقررات با توافقات این سازمان، تأکید شده است.

این طرح شامل برگزاری نشست‌های رسمی در مقر سازمان تجارت جهانی در ژنو و همچنین هماهنگی با سایر کشورهای عضو به منظور تسریع روند الحاق است تا عراق را به عضو فعال و شریک در اقتصاد جهانی و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و سیاست‌های تجاری تبدیل کند.

وزیر بازرگانی عراق تأیید کرد که این طرح شامل آماده‌سازی تیم مذاکره‌کننده عراقی به منظور تقویت توانمندی‌های مذاکره و کمک به آنها در بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها در الحاق به سازمان تجارت جهانی است.

قرارداد بزرگ قطر و شورو

شرکت قطر انرژی با غول پتروشیمی آمریکایی، شورو برای ساخت تاسیسات پتروشیمی قراردادی را در ژانویه ۲۰۲۳ در دوحه، پایتخت قطر امضا کرد. شایان توجه است که سال گذشته، قطر با چین و آلمان قراردادهای بزرگ تامین گاز طبیعی منعقد کرده بود.

بر اساس این توافق، شرکت قطر انرژی و شرکت شیمیایی شورو فیلیپس، یک مجتمع پتروشیمی ۶ میلیارد دلاری در شهر صنعتی راس لافان قطر خواهند ساخت. به همین منظور این دو، شرکت سرمایه‌گذاری مشترک پتروشیمی راس لافان را ایجاد کردند. ۷۰ درصد سهم سرمایه‌گذاری به قطر انرژی و ۳۰ درصد

باقیمانده به شورون تعلق دارد. بر اساس بیانیه شرکت شیمیایی شورون فیلیپس، انتظار می‌رود که در سال ۲۰۲۶ کار ساخت آن به پایان برسد.

در این مجتمع، اتان و همچنین پلی اتیلن تولید خواهد شد که برای ساخت پلاستیک استفاده می‌شود.

قابل توجه است که این قرارداد، بزرگترین سرمایه‌گذاری پتروشیمی در تاریخ قطر انرژی به شمار می‌رود. در شرایطی که کشورهای خلیج فارس به سمت انرژی‌های تجدیدپذیر حرکت می‌کنند، انعقاد این قرارداد توسط قطر، حاکی از تأکید این کشور بر بخش نفت و گاز خود است.

امکان سنجی پروژه کریدور فراافغان

اخیراً ازبکستان طی نشست کارگروه سه جانبه در اسلام آباد، نتایج مطالعه امکان سنجی پروژه راه آهن ترانس-افغان را با پاکستان و افغانستان به اشتراک گذاشته است. هدف از این پروژه پیشنهادی، اتصال پاکستان به جمهوری‌های آسیای مرکزی و دسترسی این جمهوری‌ها به آب‌های آزاد از طریق پاکستان است.

بر اساس این مطالعه، احداث یک خط آهن کاملاً برقی به طول ۷۸۳ کیلومتر از مزارشریف تا تورخم با هزینه ۸ میلیارد دلار توجیه اقتصادی خواهد داشت. در قالب این طرح، ۸۰ تونل به طول ۱۴۸ کیلومتر در طول مسیر احداث خواهد شد؛ هزینه ساخت هر کیلومتر از این مسیر به همراه تونل‌ها، ۴ میلیون دلار خواهد بود. مطالعات نشان می‌دهد با آغاز به کار پروژه راه آهن ترانس-افغان، نه تنها تجارت منطقه‌ای و دو جانبه بین کشورهای شرکت‌کننده تسهیل می‌شود، بلکه موجبات افزایش ارتباطات مردم کل منطقه با یکدیگر را فراهم می‌کند.

پیشتر سه کشور ازبکستان، پاکستان و افغانستان توافقنامه راهبردی برای احداث یک خط راه آهن جدید به طول ۵۷۳ کیلومتری ترانس افغانستان را امضا کرده‌اند که آسیای مرکزی را به بنادر پاکستان متصل می‌کند. این کریدور از خط مرزی ازبکستان-مزارشریف که در سال ۲۰۱۲ افتتاح شد، آغاز می‌شود و از طریق کابل به پیشاور خواهد رفت. این خط آهن، ارتباط مستقیم بین پاکستان با تاشکند، پایتخت ازبکستان را فراهم می‌آورد. این خط، امکان تبادل مسافری و باربری را فراهم می‌سازد و پیش‌بینی می‌شود که منجر به بهبود اقتصادی و افزایش ارتباطات منطقه‌ای به ویژه برای افغانستان و ازبکستان شود. بر اساس استراتژی توسعه راه آهن برای همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی (CAREC)، حدود ۲۵۰۰۰ کیلومتر از کریدورهای راه آهن اصلی در داخل و خارج از منطقه، کشورهای داخل آن را به هم متصل می‌کند.

هر چند که شبکه ریلی طراحی شده، از پتانسیل خارج کردن منطقه از محصور بودن در خشکی و افزایش

ارتباطات با کشورهای همسایه که به سرعت در حال رشد هستند، برخوردار است اما با این وجود، شبکه ریلی فعلی لزوماً همراستا با الگوهای تجاری در حال تغییر و حجم گسترده تجارت با چین و اروپا نیست. در مطالعه مورد اشاره آمده است که کشورهای CAREC با چالش‌های متفاوتی در ارتقاء و تقویت شبکه‌های حمل و نقل و بهبود یکپارچگی آنها روبرو هستند. عواملی از جمله رشد اقتصادی متفاوت، تغییر الگوهای تجاری و تحولات محلی در ساختارهای حمل و نقل، تقاضا برای حمل و نقل ریلی بار را تغییر داده است. علاوه بر این، به منظور افزایش رغبت به بهره‌گیری از راه آهن در تجارت، اقداماتی از قبیل سرمایه‌گذاری بر روی واگن‌های باری و لوکوموتیوها و همچنین تقویت تجارت، نقش بسزایی ایفا می‌کنند.

سرمایه‌گذاری یک میلیارد دلاری عربستان در استارت‌آپ‌ها

بر اساس گزارشی که اخیراً در رسانه‌های سعودی منتشر شده، سرمایه‌گذاری در بخش‌های ریسک‌پذیر در عربستان سعودی همچنان به رشد خود ادامه می‌دهد. سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر در این کشور بخش‌های مختلفی از جمله تجارت الکترونیک، سلامت، هوش مصنوعی و فناوری مالی یا فین‌تک را شامل می‌شود. جالب آنکه بخش فین‌تک عربستان سعودی به دلیل جمعیت جوان و چارچوب‌های نظارتی که اخیراً برای این بخش وضع شده، از پتانسیل بسیار زیادی برخوردار است. در همین راستا، عربستان سعودی، دومین بازار بزرگ سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر در خاورمیانه پس از امارات است.

پلتفرم تجزیه و تحلیل داده MAGNiTT اعلام کرد که در سال ۲۰۲۲، ۹۸۷ میلیون دلار در استارت‌آپ‌های عربستانی سرمایه‌گذاری شده است که بیشترین سرمایه‌گذاری در این زمینه به شمار می‌رود و نسبت به سال ۲۰۲۱، افزایش ۷۲ درصدی را نشان می‌دهد.

در تصویر کلان، سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ‌ها در سراسر خاورمیانه و شمال آفریقا رو به افزایش است؛ در همین راستا، در سال ۲۰۲۲ بیش از ۳ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در بخش ریسک‌پذیر در منطقه صورت گرفت که نسبت به سال پیش از آن که ۲٫۹ میلیارد دلار بود، افزایش یافت.

خرید بندر حیفا توسط کنسرسیوم هندی

اخیراً کنسرسیومی به رهبری گروه آدانی هند، شرکت اداره‌کننده بندر حیفا اسرائیل را به مبلغ ۱٫۱۵ میلیارد دلار خرید. خصوصی‌سازی بندر حیفا در شمال اسرائیل، از سال ۲۰۱۸ آغاز شده است. این تصمیم با هدف کسب درآمد بیشتر و همچنین کاربست تخصص خارجی گرفته شد. دولت یائیر لاپید، نخست‌وزیر سابق، در ماه دسامبر، موافقت نهایی برای خرید بندر حیفا را صادر کرد.

نکته جالب آنکه گروه بندری بین‌المللی شانگهای که متعلق به دولت چین است، در سال ۲۰۲۱ بندر دیگری را در حیفا افتتاح کرد. دولت ایالات متحده قاطعانه با فروش بندر توسط اسرائیل به چین مخالفت

کرد و این اقدام، به ایجاد تنش بین بنیامین نتانیاهو نخست وزیر وقت و دولت ترامپ منجر شد.

داده های تازه

افزایش ۱۷/۸ درصدی صادرات ترکیه به خاورمیانه

داده های جدید نشان می دهد صادرات ترکیه به خاورمیانه و کشورهای حوزه خلیج فارس طی سال گذشته، ۱۷,۸ درصد رشد داشته و درآمد حاصل از آن، ۳۴,۲ میلیارد دلار بوده است. مجموع صادرات ترکیه به کشورهای خاورمیانه و حوزه خلیج فارس در سال ۲۰۲۱، بالغ بر ۲۹ میلیارد دلار بود.

بر اساس گزارش شورای صادرکنندگان ترکیه، عراق طی سال ۲۰۲۲ با واردات ۱۰,۵ میلیارد دلار از ترکیه، در صدر فهرست کشورهایی بود که بیشترین واردات از ترکیه را در میان کشورهای خاورمیانه و حوزه خلیج فارس داشت. در رتبه دوم، اسرائیل با ۳,۷ میلیارد دلار و پس از آن، امارات با ۲,۴ میلیارد دلار قرار گرفتند. طی سال گذشته، کشورهای سوریه ۱,۵ میلیارد دلار، قطر ۱,۴ میلیارد دلار و عربستان سعودی ۹۴۹,۶ میلیون دلار از ترکیه واردات انجام دادند. علاوه بر این، ارزش صادرات ترکیه به اردن، ۸۷۲,۹ میلیون دلار و به کویت ۶۳۶,۵ میلیون دلار بوده است.

شایان توجه است که عربستان سعودی با رشد واردات ۴۰۰,۳ درصدی، بیشترین نرخ رشد واردات از ترکیه در سال ۲۰۲۲ را به خود اختصاص داد. دولت اردوغان در سال ۲۰۲۲ تلاش های بسیاری برای بهبود روابط با کشورهای خاورمیانه صورت داد. به نظر می رسد نتایج این تلاش ها در حال آشکار شدن است.

اعطای وام ۹ میلیارد دلاری ژاپن به عراق

سفارت ژاپن در بغداد اعلام کرد که این کشور مجموعاً ۹ میلیارد دلار وام بابت پروژه های عمرانی در عراق به این کشور پرداخت کرده است. در همین راستا، کاردار سفارت ژاپن در بغداد، روابط فیما بین عراق و ژاپن را همواره مطلوب توصیف کرد و تاکید کرد که این روابط از سال ۲۰۰۳ به بعد، رشد چشمگیری یافته است.

کاردار ژاپن در بغداد تاکید کرد که تمرکز همکاری های دو کشور در بخش های برق، نفت و منابع آبی بوده است. شایان ذکر است که بزرگترین پروژه ژاپن در عراق در حال حاضر، مربوط به توسعه پالایشگاه بصره است.

افزایش ۵۷ درصدی تجارت غیرنفتی امارات و روسیه

وزیر امور خارجه امارات اخیراً اعلام کرده است که تجارت غیرنفتی بین امارات متحده عربی و روسیه در ۹ ماهه اول سال ۲۰۲۲ ۵۷ درصد افزایش یافته است و به ۲۰,۲ میلیارد درهم (۵,۵ میلیارد دلار) رسیده

است. امارات میزبان بیش از ۴۰۰۰ شرکت روسی است، در حالی که ابوظبی مالک ۶۰ پروژه در روسیه است. امارات بزرگترین شریک تجاری روسیه در خلیج فارس است که ۵۵ درصد از تجارت روسیه و خلیج فارس را به خود اختصاص داده است. امارات ۹۰ درصد از کل سرمایه‌گذاری مسکو در کشورهای عربی را به خود اختصاص داده است.

رشد چشمگیر تجارت غیرنفتی در نتیجه مناقشه اوکراین بوده است. فضای کسب و کار جذاب امارات بسیاری از سرمایه‌داران روس را که در پی جنگ اوکراین از سایر مناطق رانده شدند را به خود جذب کرده است. در حال حاضر زبان روسی پس از انگلیسی در دبی دومین زبان رایج است.

تجارت ۱۲ میلیارد دلاری ترکیه با آسیای مرکزی

بر اساس داده‌های جدید موسسه آمار ترکیه، گردش مالی تجارت خارجی ترکیه با کشورهای آسیای مرکزی از ژانویه تا نوامبر ۲۰۲۲ به ۱۱,۳ میلیارد دلار رسیده است. مجموع تجارت ترکیه و آسیای مرکزی در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۲,۳۳ میلیارد دلار برآورد شده است. بر اساس این داده‌ها، قزاقستان در ۱۱ ماه سال ۲۰۲۲ به شریک اصلی تجاری ترکیه در میان کشورهای آسیای میانه تبدیل شده است.

جدول ۱- تجارت ترکیه با منطقه آسیای مرکزی از ژانویه تا نوامبر ۲۰۲۲

Country	Total trade turnover (USD)	Exports	Imports
 Kazakhstan	4.7 billion	1.4 billion	3.2 billion
 Uzbekistan	3.3 billion	1.7 billion	1.5 billion
 Turkmenistan	1.9 billion	1 billion	865.1 million
 Kyrgyzstan	953.1 million	843 million	110.1 million
 Tajikistan	497.9 million	349.1 million	148.8 million

به طور کلی، تخمین زده می‌شود که صادرات ترکیه در سال ۲۰۲۲ به ۲۵۲,۲ میلیارد دلار رسیده است، در حالی که ارزش واردات ترکیه به ۳۶۱,۱ میلیارد دلار رسیده است. بنابراین، تجارت ترکیه با آسیای مرکزی حدود ۲ درصد از کل ترکیه را تشکیل می‌دهد و فضای زیادی برای توسعه آن وجود دارد.

تجارت ترکیه با آسیای مرکزی رو به رشد بوده و یکی از اولویت‌های کلیدی توسعه تجارت در دوران

ریاست جمهوری اردوغان بوده است. آنکارا از توسعه تجارت با این منطقه اهداف دوگانه ای دنبال می کند: افزایش دسترسی به منابع انرژی از آسیای مرکزی (ترکیه تنها ۳ درصد از مصرف انرژی سالانه خود را تولید می کند). هدف دوم توسعه اتصالات ترانزیتی با این منطقه و دسترسی گسترده تر به بازارهای چین از این طریق است. تجارت از مسیرهای ترانس خزر و طرح کمربند و جاده چین (BRI) این امکان را برای آنکارا ایجاد می کند تا به قطب مهم تجارت شرق و غرب تبدیل شود. به عنوان مثال، کریدور لاجورد که در سال ۲۰۱۸ افتتاح شد و توسط بانک توسعه آسیایی تامین مالی شد، افغانستان را از طریق ترکمنستان، آذربایجان و گرجستان به ترکیه متصل می کند.